

Da bi čitateljima olakšao razumijevanje nekih podataka iz životopisa, koji su u izravnoj vezi s povijesnim događajima u tome kraju, Rudolf Schenda u Uvodu donosi kratki pregled povijesnog razvoja Winterthura i okvirno naznačuje mjesto tih životopisa u proučavanju povijesti toga kraja.

Životopisi su ilustrirani fotografijama iz starih obiteljskih albuma, što im daje posebnu draž.

Ljiljana Marks

Leopold Kretzenbacher, *Legendenbilder aus dem Feuerjenseits*, Zum Motiv des »Losbetens« zwischen Kirchenlehre und erzählendem Volksglauben, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Sitzungsberichte, 370. Band. Wien 1980, 55 str. + 7 tabla.

Studija Leopolda Kretzenbachera o legendama koje su izraz čovjekove neizvjesnosti pred nepoznatim, onostranim svijetom donosi istraživačke rezultate pozitivističke metode u najboljem značenju ovog određenja. Riječ je o legendama koje su vezane uz rimskog cara Trajana »pravednog« koji umire kao poganin ali ga iz pakla spašava jedan papa svojim usrdnim molitvama, kao i o legendi o svetoj Otiliji, koja molitvom spašava svog oca iz pakla.

Efikasnost autorove znanstveno-istraživačke metode potvrđuje se i u ovoj studiji kao i u prethodnim radovima. U danas dominirajućoj sklonosti ka znanstvenom teoretiziranju više negoli ka istraživanju kulturne prošlosti, pozitivistička metoda Leopolda Kretzenbachera ne donosi rezultate samo na jednom području nego se pokazuje kao izuzetno vrijedna upravo u interdisciplinarnom istraživanju. Potrebno je ponovno oduševiti se za dragocjene strane pozitivizma kako bi se na tom plodnom znanstvenom humusu, bez kojega je znanstveni rad nemoguć, mogle stvarati nove sinteze.

Istraživanje tragova nastajanja zapisanih i usmenih legendi i njihova likovna prikazivanja, pokazuje nam jednostavne književne oblike u funkciji vjerske pouke i opomene. Likovna je prezentacija sva u funkciji pouke pa se likovno ne može shvatiti kao ilustracija riječi nego se radi o likovnoj riječi, o likovnom jeziku koji djeluje direktnim prijenosom značenja relativno upućenoj publici.

Osim nabožne funkcije likovno prikazivanje legendi na tepisima imalo je i svjetovnu funkciju. Autor navodi primjer vijećnice u kojoj je tepih s motivom o »pravednom« Trajanu direktno opominjao i pozivao na pravednost u dvorani gdje su se izricale presude. U legendama se javlja poznati topos — u grobu se sve raspalo u prašinu osim jezika kojim je pravedni car izricao pravdu.

U nabožnoj funkciji, likovnim jezikom izricano je mišljenje da za poganina nema mjesta »na nebu« sve dok ga vjernik svojom molitvom ne otkupi i ne spasi. Legenda u funkciji nabožne pouke o spasenju poganina bila je na rubu apokrifne vjere u mogućnost spasenja. Nakon Tridentskog koncila i s protureformacijom, kada se počelo rigoroznije gledati na pitanja vjere, sve su se rjeđe javljale legende o pravednom Trajanu i njegovu spasenju, da bi u 17. stoljeću gotovo potpuno iščezle.

U doba reformacije došlo je također do reagiranja na ovu rasprostranjenu legendu, pa u studiji nalazimo zanimljiv primjer da su tepisi s motivom o pravednom Trajanu uklanjani kao tragovi »papskog doba«, dok je u slučaju vijećnice u Hoornu u Nizozemskoj došlo do nadomještanja drugim simbolom, pa se umjesto pravednog cara pojavila alegorijska vizija viteza pred »sljepom Justicijom«, što je posebno vrijedan i zanimljiv primjer u studiji Leopolda Kretzenbachera.

Autor je pokazao nastanak i trajanje jednostavnih književnih oblika i njihovu transformaciju u likovni jezik u praktičnoj funkciji, nabož-

noj i svjetovnoj; umjesto toposa jezika kojim je izricana pravda javlja se, u već spomenutom primjeru, slijepa pravda s naglaskom, povezom na očima. Nestaje nabožna pouka koja je bila vezana uz simbol pravednosti u legendi o pravednom Trajanu, koji je samo zahvaljujući molitvi spašen iz pakla, pa eliminacijom, u ovom slučaju apokrifne vjere u spas, dolazi do sekularizacije simbola pravde.

Podjednako su zanimljiva i autorova istraživanja uz nastanak legende o svetoj Otiliji kao i o pitanjima razlike u učenju između zapadne i istočne crkve u vezi s određivanjem razdoblja u kojem dolazi do stvaranja legende.

Divna Zečević

Flos medicinae. Cvit likarije sive scholae salernitanae de conservanda bona valetudine praecepta metrica. Prva tiskana medicinska knjiga na hrvatskom jeziku, Preveo fra Emerik Pavić, Budimpešta 1768. Reprint-izdanje s popratnim objašnjenjima, Knjižnica zbornika »Kaćić«. Monografije, dokumenti, građa, br. 7, Split 1980, 144 str.

Reprint izdanje prve tiskane medicinske knjige na hrvatskom jeziku: »Cvit likarije« prilog je poznavanju osamnaestog stoljeća u Hrvatskoj u kojoj je, kako piše Mihovil Kombol, bilo više zanimanja za povijesna i kulturna istraživanja negoli za prirodne znanosti.

Emerik Pavić (1716—1780), slavonski franjevac, autor Nadodanja glavni događaja Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga, preveo je Flos medicinae u hrvatske pučke stihove. U 18. stoljeću u hrvatskim krajevima nije bilo uvjeta za razvitak prirodnih znanosti, pa se prijevod javlja sa zadaćom širenja prosvjete. Zanimljivost prijedora leži u njegovoj slobodi i pučkim književnim karakteristikama. Izravno i neizravno javlja se prvi put u hrvatskom jeziku tiskana misao da svim ljudi-

ma podjednako pripada pravo na zdravlje, duševno i tjelesno, pa se pouke kreću u rasponu:

**Od goleme brige i ljutine
čuvati se valja do istine**

do pouke kako valja prati ruke i lice i održavati čistoću nastambe.

U savjetu: »Od zraka«, upravo onako kako ga je preveo Emerik Pavić, značajno je naglašeno pravo socijalne jednakosti za održavanje zdravlja:

**Svitao i čist zrak imade biti,
Gdi pribivaš i želiš živiti;
Zdrav bit ima brez smrada
svakoga
Za siromah i za bogatoga. (13)**

Tako se u prijevodu javlja misao koja nije iskazana u originalu. I dok su u poučnom štivu za puk siromašni i bogati izjednačeni jedino pred smrću, osobito je zanimljivo pročitati ovaj slobodan prijevod namijenjen hrvatskom jezičnom području.

U stoljeću koje se obogaćuje rječnicima i enciklopedijama, Cvit likarije unosi u naše jezično područje istovremeno i svojevrсни stihovani pučki rječnik i enciklopediju tadašnjeg znanja, pa se javlja i kao rijetko poučno štivo bez naglašena moralizatorskog stava.

41. Od smokava

**Otok, žlize smokva otiruje,
Navrudenje kostiju zglavljuje:
Nji kad jideš kakono šečera
I u iste postaviš bibera,
Uš u tebi one uzmložaju,
A na bludnost krvcu podbadaju.**

Hoće li čitatelj izbjegavati smokve s biberom ili će ih, naprotiv, konzumirati, ostaje stvar njegove odluke na koju se ne utječe. Prevoditelj se nije umiješao u čitateljevu odluku lako mogućom moralizatorskom intervencijom. Upravo u 18.